Verkennend onderzoek over de ontwikkelingen m.b.t. de inzet van (wetenschappelijke) literatuur in het hoger onderwijs in relatie tot de readerregeling

Interviews en een online survey onder universitaire docenten

Maurits van der Graaf
2012-09-18
Pleiade Management and Consultancy BV
Keizersgracht 62
1015 CS Amsterdam
The Netherlands
T: +31 20 488 9397
F: + 31 20 684 7773
m.vdgraaf@pleiade.nl
www.pleiade.nl

Inhoud

Management samenvatting 3
1. Inleiding 4
2. Methoden 5
2.1 Inleiding 5
2.2 17 interviews onder universitair docenten 6
2.3 Online survey 7
3. Resultaten interviews 8
3.1 Huidige werkwijzen t.a.v. inzet literatuur in het onderwijs 8
3.1.1 Studieboeken 8
3.1.2 Eigen collegedictaat 9
3.1.3 Tijdschriftartikelen 9
3.1.4 Readers 9
3.1.5 Krantenartikelen e.d. 11
3.1.6 Overige manieren om literatuur in te zetten bij onderwijs 11
3.2 Readerregeling 13
3.2.1 Bewustzijn auteursrechten 13
3.2.2 Draagvlak readerregeling 13
3.2.3 Work arounds voor lange overnames 13
3.2.4 Wensen t.a.v. eventuele wijzigingen readerregeling 14
3.3 Trends en ontwikkelingen 15
3.3.1 Inzet literatuur stabiel; meer Open Access 15
3.3.2 Ontwikkelingen onderwijsmaterialen 15
3.3.3 E-learning modules en het 'flipped classroom model' 15
4. Resultaten online survey 17
4.1 Manieren van inzetten literatuur in het onderwijs 17
4.2 Readers 21
4.3 De readerregeling 23
4.4 Stellingen over trends m.b.t. de inzet van literatuur in het onderwijs 25
5. Samenvatting en conclusies 26
5.1 Verkennend onderzoek 26
5.2 Verspreidingsmethoden literatuur in het onderwijs 26
5.3 Readers 26
5.4 Readerregeling 27
5.5 Trends en ontwikkelingen m.b.t. de inzet van literatuur in het onderwijs 28
5.6 Conclusies 29
Bijlage A: Steekproef universitaire docenten vergeleken met studentaantallen per faculteit 30
Bijlage B: de vragenlijst 31
Bijlage C: Achtergrondgegevens respondenten online enquête 37

Management samenvatting

In opdracht van Stichting PRO werd een verkennend onderzoek uitgevoerd met behulp van interviews en een online enquête onder universitaire docenten van de Universiteit van Amsterdam, Universiteit Leiden en de Universiteit Utrecht. Doel van het onderzoek was om de ontwikkelingen van de huidige werkwijzen ten aanzien van het inzetten van literatuur in het onderwijs in kaart te brengen. In het totaal namen 116 universitair docenten deel aan het onderzoek: 17 door middel van een interview, 99 door middel van het invullen van de online enquête.

De meest belangrijke resultaten uit het onderzoek zijn:

- Ruim 80% van de aan de enquête deelnemende universitair docenten gebruikt (ook) verspreidingsmethoden voor literatuur die onder de readerregeling vallen. Slechts 20% gebruikt uitsluitend verspreidingsmethoden die niet onder de readerregeling vallen.
- Readers als verspreidingsmethode voor literatuur zijn voorlopig nog niet weg te denken uit het hoger onderwijs, al zien de respondenten dat het aantal readers geleidelijk vermindert en vervangen wordt door de digitale leeromgeving als verspreidingskanaal.
- Naast readers en de digitale leeromgeving worden er door een belangrijk deel van de universitaire docenten andere verspreidingsmethoden (veelal op incidentele basis) ingezet die wél onder de readerregeling vallen maar buiten het gezichtsveld van het universiteitsbestuur en de Stichting Pro vallen.
- De readerregeling kan op het draagvlak rekenen bij de meeste universitaire docenten wanneer het gaat om literatuurovernames die abonnementen of aankopen kunnen vervangen.
- De toepassing van de readerregeling heeft enkele knelpunten vanuit het perspectief van de universitaire docenten: administratieve last en het maximum voor korte overnames worden het meest genoemd.
- De compliance met de readerregeling lijkt onvolledig: enkele tientallen procenten respondenten geeft aan dat literatuurovernames niet altijd worden aangemeld. Ook lijkt het gebruik van de hierboven genoemde verspreidingsmethoden buiten de readers en de digitale leeromgeving om hierop te duiden.

1. Inleiding

De Stichting IPRO (International Publishers' Rights Organisation) en het Nederlandse uitgeversverbond (NUV) hebben een zogeheten readerregeling afgesloten met de koepelorganisatie van de Nederlandse universiteiten – de VSNU - om copyright royalty's te innen aangaande het overnemen van boeken en tijdschriften voor papieren of digitale onderwijsmaterialen zoals readers, syllabi etc.

Deze readerregeling wordt uitgevoerd door de Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie (Stichting PRO), welke is hiertoe opgericht door de NUV en IPRO. De regeling beperkt zich tot overname van korte auteursrechtelijke beschermde werken en van korte gedeelten uit auteursrechtelijke beschermde werken in onderwijspublicaties. Ingeval van lange overnames dient er apart toestemming gevraagd worden, waarvoor de Stichting PRO eveneens faciliteiten biedt[1].

In dit verkennende onderzoek worden trends, drivers én barrières in het huidige gebruik van overnames van (wetenschappelijke) literatuur in het onderwijsmateriaal ten behoeve van het wetenschappelijk onderwijs in kaart gebracht door middel van interviews en een online survey onder universitaire docenten. De uitkomsten van dit vooronderzoek kunnen richting geven aan een door de VSNU en Stichting PRO overwogen grootschalige inventarisatie op dit gebied.

[1] Op de website Auteursrecht en Onderwijs (www.auteursrechtenonderwijs.nl) wordt een toelichting gegeven over deze en andere repartitieregelingen met betrekking tot het gebruik van auteursrechtelijk beschermd materiaal in het hoger onderwijs.

2. Methoden

2.1 Inleiding

Het onderzoek is uitgevoerd in twee fasen: fase 1 bestaande uit interviews en fase 2 bestaande uit een online survey. Om praktische redenen werd het verkennende onderzoek beperkt tot docenten aan drie brede universiteiten: de Universiteit van Amsterdam, de Rijksuniversiteit Leiden en de Universiteit Utrecht. Aan deze brede universiteiten zijn alle disciplines vertegenwoordigd. Het onderzoek is uitgevoerd in de periode van 14 augustus tot 15 september 2012.

Uit de digitale universiteitsgidsen[2] werd een selectieve – over de verschillende vakgebieden verspreide - steekproef genomen van 650 docenten (zie bijlage A voor een vergelijking van de steekproef met de studentaantallen per faculteit). Een deel van hen werd benaderd met het verzoek voor een interview, een ander deel werd benaderd voor deelname aan het online survey.

[2] Universiteit Leiden: https://studiegids.leidenuniv.nl/; Universiteit Utrecht: https://www.osiris.universiteitutrecht.nl/osistu_ospr/OnderwijsCatalogusZoekCursus.do en Universiteit Amsterdam: http://studiegids.uva.nl

2.2 17 interviews onder universitair docenten

In twee mailingen werden in het totaal 212 universitair docenten benaderd met het verzoek voor een persoonlijk interview[3]. Als incentive werd aangegeven dat er per interview € 50 gedomineerd zou worden aan de Stichting UAF voor vluchtelingstudenten en dat deelnemers aan het onderzoek het eindrapport zouden ontvangen.
33 antwoorden werden ontvangen, waarvan 17 tot een interview hebben geleid (zie tabel hieronder). Deze 17 geïnterviewden kunnen als volgt gecategoriseerd worden: 6 uit de bèta wetenschappen, 6 uit de gammawetenschappen en 5 uit de alfawetenschappen.

De andere respondenten gaven aan geen tijd te hebben, op vakantie of op reis te zijn, geen goede gesprekspartner in deze te kunnen zijn of (in vier gevallen) niet te willen meewerken omdat zij negatief stonden ten opzichte van Stichting PRO.

In de interviews werd gefocust op de huidige werkwijze van de respondenten, de door hun waargenomen ontwikkelingen, en de door hun ervaren barrières en drivers – ook in relatie tot de readerregeling - en de achtergronden en argumentaties daarvan.

Geïnterviewden	*Vakgebied en/of positie*	*universiteit*
Prof. Dr. E. van Bavel	Cardio-Pulmonary Physics	AMC
Prof. Dr. W.C. Peul	Department of Neurosurgery	LUMC
Prof.Dr. R.L.A.W. Bleys	Klinische anatomie	UMC
Prof. Dr. Harold V.M. van Rijen	voorzitter programma OnderwijsICT van het UMC; Innovation in Biomedical Education	Universiteit Utrecht
Prof Dr H. Brinkhuis	Mariene wetenschappen	Universiteit Utrecht
Prof. dr. P. Hoekstra	Vice dean Faculty of Geosciences	Universiteit Utrecht
Mw. Dr. drs. D.L.M.T. Dankers-Hagenaars	Aansprakelijkheidsrecht; actualiteiten burgerlijk recht	Universiteit Amsterdam
Drs. R.F. Aldershoff	Artificial Intelligence-Gaming	Universiteit Amsterdam
Mw. Prof. dr. Y.M. Donders	International Law	Universiteit Amsterdam
Dr. R.M. Verburg	ICT in Business; Innovatiewetenschappen	Universiteit Delft/ Universiteit Leiden
Mr. T. Dijkhuizen M.Phil	Ondernemingsrecht	Universiteit Leiden
Prof. dr. R.J.F.M. van der Vaart	decaan University College; Sociale Geografie	Universiteit Utrecht
Dr. K.C. Berkhoff	Holocaust and Genocide Studies	Universiteit Amsterdam

[3] Docenten die niet op het verzoek voor een persoonlijk interview reageerden, ontvingen later een uitnodiging om aan het online survey deel te nemen. Vooral de eerste mailing kreeg weinig reacties omdat dit voor velen nog in de vakantieperiode viel.

Mw. drs. S. Frequin	Iconografie in Oost en West	Universiteit Amsterdam
Mw. prof. dr. A.E. Baker	Introduction to Linguistics	Universiteit Amsterdam
Drs. E. Odelli	Italian Language & Culture	Universiteit Leiden
Mw. Prof. dr. J. Blok	Ancient History and Classical Civilization	Universiteit Utrecht

2.3 Online survey

Op basis van de interviews werd een online survey opgesteld in Pleiadesurvey, een online enquête instrument van Pleiade. Een uitnodiging voor deelname aan deze enquête werd verstuurd op 5 september door middel een e-mail met een link naar de online vragenlijst. Als incentive werd aangegeven dat er per ingevulde vragenlijst € 10 gedoneerd zou worden aan de Stichting UAF voor vluchtelingstudenten en dat deelnemers aan het onderzoek konden aangeven of zij het eindrapport wilden ontvangen.
Aan diegenen, die de vragenlijst nog niet hadden ingevuld, werd op 11 september een herinnering gestuurd. De enquête werd 15 september afgesloten. In de tabel hieronder wordt de respons gepresenteerd.

Response online enquête	**N**	**%**
uitnodigingen verzonden	617	
undeliverable; out of office	80	
netto verzonden	537	
bericht over afzien van deelname	26	5%
ingevuld	99	18%

3. Resultaten interviews

3.1 Huidige werkwijzen t.a.v. inzet literatuur in het onderwijs

In de interviews werden de volgende manieren het meest genoemd om literatuur in het onderwijs in te zetten:

- Studieboeken
- Eigen collegedictaat
- Tijdschriftartikelen
- Readers
- Digitale dossiers met krantenartikelen en dergelijke

De meeste gesprekspartners maken onderscheid tussen het bacheloronderwijs en masteronderwijs: in het bachelor onderwijs - met name in de eerste jaren - worden in een cursus bij voorkeur studieboeken ingezet, waarin de basiskennis van het betreffende vak is gepresenteerd. Het gaat dan om of er een studieboek is dat de inhoud van de cursus dekt. Indien dat het geval is, dan stellen de meeste gesprekspartners dat het voor de docent gemakkelijker en voor de studenten aantrekkelijker is om een studieboek te kiezen en aan te schaffen. Aanvullende literatuur wordt dan uitsluitend verzorgd wanneer er enkele onderwerpen niet door het studieboek worden behandeld of dat men nog een andere invalshoek wil bieden op dezelfde onderwerpen.

In het master onderwijs zijn de onderwerpen specialistischer en diepgaander en zoekt men in veel gevallen de koppeling met de actualiteit door het gebruik van (recente) tijdschriftartikelen. Niettemin stelt een enkele gesprekspartner dat bij hun master cursus ook de reader vervangen is door dat er een geschikt handboek op de markt kwam.

Met betrekking tot de verschillende manieren om literatuur in te zetten volgt hieronder een weergave uit de interviews

3.1.1 Studieboeken

Wanneer er een passend studieboek is voor het onderwerp van de cursus, heeft dat in veel gevallen de voorkeur:

- Boeken worden attractiever door studenten gevonden dan readers en worden door hen langer bewaard.
- Studieverenigingen koper studieboeken op grote schaal in, krijgen korting en kunnen deze doorgeven aan de studenten.
- De kosten van de aan te schaffen boeken zijn aan een maximum gebonden, dat vastgesteld wordt in overleg met de studentenraad.
- Volgens één gesprekspartner vallen readers door de kosten van de auteursrechten vaak duurder uit dan een studieboek.
- Volgens een andere gesprekspartner, die zelf auteur wordt van een boek, schrijf je niet gauw als docent een boek voor waarvan je zelf auteur bent, wanneer dat boek veel kost. Dan lijkt het alsof je geld wil verdienen aan je studenten. De oplossing in zijn geval was dat de uitgeverij Springer het boek uitbrengt voor € 170, maar ook een studentenversie in soft cover voor € 25.
- Een boek 'past' zelden helemaal op het onderwerp van de cursus. De docent zoekt dan aanvullend materiaal: vaak hoofdstukken uit andere boeken. Om

dit op te vangen, hebben enkele uitgeverijen de mogelijkheid om zelf een boek samen te stellen met hoofdstukken van meerdere boeken van dezelfde uitgeverij. Dit boek wordt dan geleverd op cd-rom en krijgt een eigen ISBN.
- Uitgeverijen leveren in veel gevallen support materiaal voor docenten bij het studieboek: afbeeldingen, PowerPoints en soms zelfs online testbanken. Ook is het in bepaalde vakgebieden mogelijk om casuïstiek aan te kopen (online casussen met opdrachten; inlogcodes voor online games die de studenten dan kunnen spelen) bij uitgeverijen.

3.1.2 Eigen collegedictaat

Dit wordt genoemd door enkele gesprekspartners als een methode om de lesstof over te brengen. Er zijn collega docenten die dit doen, maar geen van de gesprekspartners deed het zelf.

3.1.3 Tijdschriftartikelen

Tijdschriftartikelen worden vaker (maar zeker niet uitsluitend) ingezet bij mastercursussen omdat deze cursussen vaak specialistischer van aard zijn en de docent actuele, state-of-the-art onderzoek wil aanbieden - hetgeen door de studenten ook aantrekkelijker wordt gevonden volgens meerdere gesprekspartners. Deze tijdschriftartikelen zijn in verreweg de meeste gevallen digitaal beschikbaar via de universiteitsbibliotheek. De gesprekspartners zeggen het volgende erover:
- Eén universiteit heeft als beleid dat er geen pdf's in de elektronische leeromgeving gezet mogen worden (Universiteit Leiden), maar links naar de full text van deze artikelen.
- Een aantal gesprekspartners heeft een sterke voorkeur om de pdf's van de artikelen in de elektronische leeromgeving aan de studenten aan te bieden in plaats van een link naar de full text bij de uitgever. Gevraagd waarom, geven de gesprekspartners aan dat pdf's handiger en praktischer zijn en dat links weer handelingen vergen van de student. Het idee dat Pdf’s in de elektronische leeromgeving een vorm van het publiceren zijn stuit op onbegrip: men geeft aan dat voor deze tijdschriftartikelen een licentie is afgesloten door de universiteitsbibliotheek op basis van het aantal studenten aan de universiteit.

3.1.4 Readers

Bij de Universiteit Utrecht en bij de Universiteit Amsterdam heeft de universiteitsbibliotheek een service om readers aan te maken. De betreffende docent(-en) moeten tenminste enkele maanden van tevoren aangeven welke literatuur in de reader moet worden opgenomen. De Universiteitsbibliotheek verzorgt dan een elektronische versie: met links naar digitaal beschikbare literatuur en scans van gedrukte literatuur. Deze scans worden volgens enkele gesprekspartners door de UB gemaakt, anderen zeggen dat zij ook zelf soms scans maken voor een reader. Vervolgens wordt de elektronische reader aangeboden aan studenten. Aan de elektronische beschikbaarstelling van de reader is een printing-on-demand service gekoppeld , waar de studenten gebruik van kunnen maken en de volledige teksten uitgeprint kunnen krijgen. Bij de Universiteit Leiden worden ook readers gemaakt, maar door copyshops of repro afdelingen binnen de betreffende faculteit. In alle gevallen worden de readers

aangemeld bij stichting PRO. De gesprekspartners zeggen het volgende over readers:

- Procedures: Bij de dienstverlening van de universiteitsbibliotheken dient de docent een lijstje op te sturen van de op te nemen literatuur. Deze maakt vervolgens de online reader met de printing-on-demand service. De UB meldt ook de overnames aan bij de stichting PRO. Vroeger deden docenten dit vaak zelf. Hierover wordt het volgende opgemerkt:
    - De UvA staat geen lange overnames toe in de readers. Dat wordt door enkele gesprekspartners als zeer frustrerend aangemerkt.
    - De productietijd is circa vier maanden. Volgens een gesprekspartner maakt dit het log en inflexibel voor de docent, een leuke inval of nieuw opgemerkte literatuur kan de docent dan niet meer opnemen.
    - In een enkel geval is het boek niet in de UB beschikbaar en moet de docent het zelf scannen: de kwaliteit is dan soms minder goed en dat wordt als storend aangemerkt.
- Enkele gesprekspartners geven aan dat in hun vakgebied readers noodzakelijk en onmisbaar zijn:
    - Eén gesprekspartner geeft aan dat het om aanvullende materialen gaat op het studieboek. De syllabus bestaat uit uitleg van de opzet van de cursus, opdrachten voor de werkgroepen en enkele literatuur overnames. Bijvoorbeeld omdat het systeem van privaatrecht nog niet voldoende uitgelegd is in deze fase van het curriculum, neemt men een hoofdstuk hierover uit een ander boek. Het gaat om drie overnames uit drie boeken: de secretaresse die dit verzorgt let er nauwlettend op dat het een maximale lengte van een korte overname niet overschrijdt.
    - Een andere gesprekspartner maakt een reader met circa 50 overnames. Deze gesprekspartner is met name gefrustreerd omdat hij geen lange overnames mag doen van zijn universiteit (de UvA) in de reader. Over het maximum van 10000 woorden bij boeken en 8000 woorden bij tijdschriftartikelen zegt hij ‘daar kan je niet veel mee’. Deze gesprekspartner geeft aan dat er weinig verschil is tussen de bachelor en de mastercursus in zijn vakgebied wat betreft de inzet van literatuur: in de bachelorcursus zijn de literatuur overnames wat korter en wat gemakkelijker.
    - Ook andere gesprekspartners geven aan dat het maximum voor een korte overname in hun vakgebied een groot knelpunt is: ‘dat is voor alfa's niks! Wij moeten altijd hakken in een artikel om het in te korten tot 10.000 woorden’ en: ‘voor hogere-jaars studenten zijn met name onderzoeksartikelen van belang. Een onderzoeksartikel in mijn vakgebied telt al gauw 20-35 pagina's. Dat past niet in de readerregeling. Dat zit mij erg dwars zit: ik gun de auteurs hun inkomsten, maar wat wij aan royalty's krijgen (zij is zelf auteur) is peanuts. Ik vind het een bureaucratie die niet te doen is’.
- Volgens de meeste overige gesprekspartners zijn readers op de terugtocht vanwege de volgende redenen:
    - Het is bewerkelijk voor de docent in vergelijking met het maken van een literatuurlijst, die via Blackboard/elektronische leeromgeving beschikbaar wordt gesteld. Het maken van een reader is dan alleen aangewezen als er hoofdstukken uit (gedrukte) boeken worden gebruikt.

- Steeds meer boeken komen digitaal beschikbaar, dus wordt het ook makkelijker om verwijzingen naar bepaalde hoofdstukken uit deze e-books in de elektronische leeromgeving op te nemen.
- Readers vallen vaak duurder uit dan studieboeken voor de studenten (de studenten betalen de auteursrechten, die verrekend is in de prijs van de reader).
- In de geneeskunde studie worden de studenten gedrukte blokboeken aangeboden. Het betreft readers, voornamelijk met de inhoud van de cursus en met opdrachten, in een enkel geval met inhoudelijke stukken van de docent en literatuurovernames. Volgens de gesprekspartner bestaan deze blokboeken al meer dan 30 jaar en zijn ze zijns inziens obsoleet geworden. Op dit moment is een discussie gaande over hoe men in de toekomst met deze blokboeken om zal gaan en of deze informatie niet uitsluitend via Blackboard aan de studenten moeten worden aangeboden. De respondent merkt daarbij op dat zijns inziens er een soort peer review op onderwijsmaterialen, zoals deze readers, zou moeten plaatsvinden.

3.1.5 Krantenartikelen e.d.

- Een gesprekspartner houdt een digitaal dossier bij over actuele zaken rond het onderwerpsgebied van de cursus op Blackboard: dit bestaat uit krantenartikelen, of gescand uit de papieren krant of overgenomen uit de digitale krant. Studenten worden gestimuleerd om artikelen uit de regionale pers in te sturen (ingescand). Doelstelling van het dossier om te laten zien hoe verweven het vak is met de maatschappij.
- De gesprekspartner die een cursus geeft op een heel ander vakgebied geeft ook aan dat studenten worden gevraagd om nieuwsberichten te selecteren en deze te delen met elkaar. Ook hier is de doelstelling om aan te sluiten op de actualiteit.

3.1.6 Overige manieren om literatuur in te zetten bij onderwijs

In de interviews zijn ook andere manieren om literatuur in te zetten bij het onderwijs besproken:

Social media

- Slechts enkele gesprekspartners geven aan social media te gebruiken bij het onderwijs. De meeste anderen stellen voldoende te hebben aan de elektronische leeromgeving om met hun studenten te communiceren.
- Géén van de gesprekspartners, die social media gebruiken, gebruiken dit voor het doorgeven van literatuur. Hieronder de voorbeelden:
    - Een gesprekspartner is begonnen met een blog op Blackboard, dat zij een mooie communicatie toe vindt. Haar cursussen omvatten circa 30 studenten: volgens haar te weinig om te Twitteren of andere sociale media te gebruiken.
    - Per cursusjaar wordt er een Facebook site gemaakt, er wordt ook getwitterd, dat is gekoppeld aan de Facebook site. De Facebook site wordt vooral gebruikt voor tips, foto's en vragen over wie heeft er nog een dictaat e.d.

PowerPoint presentaties

PowerPoint presentaties zijn standaard beide colleges volgens de gesprekspartners. PowerPoint presentaties bevatten vrijwel nooit literatuur overnames, maar wel regelmatig of vaak afbeeldingen. De volgende opmerkingen werden gemaakt:

- De PowerPoint presentaties worden standaard op Blackboard/elektronische leeromgeving gezet. Studenten hoeven dan niet mee te schrijven en kunnen het later ook nog nakijken.
- Bij afbeeldingen in PowerPoint presentaties spelen volgens de gesprekspartners auteursrechten zelden of nooit een rol:
    - de afbeeldingen worden van internet gehaald
    - worden door de uitgevers bijgeleverd
    - komen uit eigen onderzoek
    - slechts in incidentele gevallen zal men een afbeelding scannen uit een boek o.i.d.
- ‘Een typisch hoorcollege heeft in ons vak een PowerPoint met 130 slides waarvan het grootste deel met afbeeldingen’.

Hand-outs

Enkele respondenten noemen hand-outs bij hoorcolleges als een middel om in een enkel geval literatuur of afbeeldingen te verspreiden. Eén respondent: ‘ ik voel niet bezwaard als 200 studenten een bepaald boek hebben moeten kopen om de plaatjes van dat boek nogmaals te distribueren in een hand out. Het feit dat je nogmaals zou moeten betalen terwijl je exact dezelfde informatie al gekocht hebt, voelt als dubbel betalen’. In sommige gevallen bieden uitgevers docenten materialen en afbeeldingen aan via hun eigen elektronische omgeving. Volgens dezelfde respondent is hier grote weerstand tegen omdat men dan afhankelijk wordt van de infrastructuur van de uitgever: ‘ Blackboard is onze primaire infrastructuur’. Studenten willen heel graag hand-outs hebben tijdens hoorcolleges en onderzoek wijst uit dat dit de deelname en de effectiviteit van het onderwijs verhoogd.

Audiovisueel materiaal

Enkele respondenten geven aan dat zij audiovisuele materialen gebruiken in hun colleges en in sommige gevallen ook beschikbaar stellen via de elektronische leeromgeving. Het gaat bijvoorbeeld om audio materialen voor taalverwerving (met uitdrukkelijke toestemming van de uitgever) of om filmpjes uit YouTube. Een respondent gebruikt ook delen van het NOS journaal in haar hoorcolleges, maar zet dit niet in de elektronische leeromgeving omdat zij onzeker is over de auteursrechten ervan.

3.2 Readerregeling

In deze paragraaf worden de reacties van de geïnterviewden met betrekking tot de readerregeling weergegeven.

3.2.1 Bewustzijn auteursrechten

- 'Het is een belemmering dat we niet precies weten wat wel en wat niet mag '. Deze uitspraak van een respondent geeft precies weer wat vele andere gesprekspartners ook aangaven. De meeste respondenten zijn zich bewust van auteursrechten bij hergebruik van literatuur. Wel geeft men aan er weinig interesse te hebben: 'als docent wil je daar niet mee bezig zijn' en: 'je hoopt dat het CvB het geregeld heeft, jij wilt je als docent uitsluitend met goed onderwijs bezighouden'.
- Wat betreft auteursrechten kwesties wordt de bibliotheek aangemerkt als het aanspreekpunt voor docenten.

3.2.2 Draagvlak readerregeling

- Onder de gesprekspartners lijkt zich een groot draagvlak af te tekenen voor de readerregeling wat betreft gedrukte boeken: meerdere gesprekspartners geven aan het logisch te vinden dat auteurs en uitgevers van boeken beschermd worden.
- Wat betreft de digitale tijdschriften daarentegen is er geen of nauwelijks draagvlak: men vindt dat daarvoor al door de universiteitsbibliotheek is betaald (de prijs van de licentie is mede vastgesteld op basis van het aantal studenten) en een additionele afdracht voor overnames in readers of vanwege pdf's in elektronische leeromgeving er wordt door velen ervaren als 'dubbel betalen'.
- Een groot deel van de gesprekspartners betoont zich voorstander van het Open Access model en geeft aan bedenkingen te hebben ten opzichte van het huidige publicatiemodel met commerciële uitgevers. Enkele geven aan specifiek op zoek te zijn naar Open Access materiaal voor gebruik in hun onderwijs.
- Meerdere gesprekspartners geven aan dat zij transparantie wensen ten aanzien van de geldstromen van stichting PRO. Er worden voorbeelden aangehaald van auteurs (in sommige gevallen zijzelf) die nooit een cent gezien hebben van stichting PRO. Eén gesprekspartner koppelde transparantie van de geldstromen aan compliance met de readerregeling: in zijn optiek zijn er zeer veel mogelijkheden voor work arounds voor de readerregeling.

3.2.3 Work arounds voor lange overnames

- Twee gesprekspartners gaven aan dat zij in een incidenteel geval van een lange overname van een hoofdstuk geen andere mogelijkheid zagen dan dit zelf te kopiëren (deze gesprekspartners waren zich ervan bewust dat dit niet correct was in de zin van de auteurswet):
    - één docent kopieerde de betreffende literatuurovername en legde het in haar postvak om voor studenten zelf verder te kopiëren.
    - de andere docent kopieerde zelf voldoende exemplaren voor de studenten.

- Enkele gesprekspartners gaven aan dat zij bij een klein aantal aan de cursus deelnemende studenten een instructie gaven om in de bibliotheek de bepaalde literatuur overnames zelf te kopiëren. Bij grote aantallen studenten wordt deze work around niet praktisch gevonden. Deze gesprekspartners gaven aan dat dit naar hun oordeel volgens de auteurswet wel mocht.

3.2.4 Wensen t.a.v. eventuele wijzigingen readerregeling

- Een aantal gesprekspartners lopen tegen het maximum aantal woorden op voor de korte overnames. In hun vakgebied zijn deze maxima zinloos: 'in mijn vakgebied is een onderzoeksartikel 20-35 pagina's' en 'ik wil uit een boek van 1100 pagina's - wat te duur is om aan de studenten voor te schrijven - enkele hoofdstukken aanbieden'. Dat overschrijdt wat betreft het aantal woorden het maximum voor een korte overname maar is ten opzichte van het gehele boek een kleine overname'. Deze gesprekspartners wensen een verhoging van het maximum van aantal woorden voor een kleine overname.
- Meerdere gesprekspartners zeggen een lange overname te vermijden vanwege de kosten en vanwege de administratief last. Eerder is al aangegeven dat de UvA lange overnames verbiedt.
- Meerdere gesprekspartners halen disputen aan over de tellingen van woorden van literatuur overnames door de stichting PRO en zijzelf. Zij vinden de manier van tellen van stichting PRO niet transparant en halen voorbeelden daarvan aan. Deze gesprekspartners wensen dat stichting PRO een transparante manier van tellen hanteert.
- Boetes: o.a. als gevolg van deze disputen zijn er in het verleden door stichting PRO boetes opgelegd. De gesprekspartners, die hierover praten, kunnen niet aangeven of dit een nabetaling betreft of dat er ook een daadwerkelijke opslag werd berekend. Het gevolg was wel 'woede en frustratie'. Ook het bedrag (een gesprekspartner noemt € 1500) was voor de betreffende faculteit veel geld. Gevolg van deze boeteregeling is o.a. dat de UvA geen lange overnames toestaat en dat de UL geen pdf's in de elektronische leeromgeving toestaat.
- Administratieve last: er werd ook geklaagd door meerdere gesprekspartners over de administratief last, die het volgen van de readerregeling als gevolg heeft. 'Zitten we in een kamer met meerdere hoogleraren woorden te tellen'.

3.3 Trends en ontwikkelingen

3.3.1 Inzet literatuur stabiel; meer Open Access

- Alle gesprekspartners zien géén toename van de inzet van literatuur in het onderwijs. Dit komt mede omdat er normen zijn ontwikkeld (in relatie met de EC studiepunten), die regelen hoeveel literatuur per studie-uur verplicht mag worden gesteld. Steeds meer faculteiten houden zich aan deze regels, waarmee een maximum aan het aantal pagina's literatuur per studiepunt (= aantal uur studiebelasting) wordt gesteld. Het aantal vrijheidsgraden voor een docent om zijn/haar cursus in te richten is daarmee beperkt.
- Open Access literatuur wordt meer geproduceerd en ook meer gebruikt in het onderwijs. Enkele respondenten zeggen specifiek op zoek te zijn naar Open Access materiaal voor gebruik in hun onderwijs.

3.3.2 Ontwikkelingen onderwijsmaterialen

Meerdere gesprekspartners merkten op dat het internet veel mogelijkheden biedt voor audio en videomateriaal, presentaties van anderen via slideshare et cetera. Vroeger kon een docent het óf zelf vertellen óf het laten lezen door studenten. Nu zijn er veel meer mogelijkheden om audio en video in te zetten. De gesprekspartners zeggen hier het volgende over:

  - Een enkele gesprekspartner denkt dat dit op den duur een deel van de door de studenten te verwerken literatuur kan vervangen. Maar volgens hen is dit nu nog niet het geval.
  - Meerdere docenten geven aan video en audio materiaal van internet te gebruiken. Sommige zetten deze ook in Blackboard/elektronische leeromgeving, andere geven aan er voorzichtig mee te zijn (vanwege de auteursrechten).
- Free course ware – bijvoorbeeld van enkele grote Amerikaanse universiteiten zoals Harvard en MIT – en videolectures maken het scala aan alternatieven in het onderwijsmateriaal steeds groter. Volgens enkele respondenten zal dit op den duur leiden tot (gedeeltelijke) vervanging van literatuur lezen door studenten.

3.3.3 E-learning modules en het 'flipped classroom model'

Een respondent geeft aan dat hij momenteel bezig is om een project op te zetten om een E-learning module te ontwikkelen. Bij alle onderwerpen hierin komen zelftoets vragen met feedback: als de studenten een fout antwoord geeft, krijgt hij/zij een link naar precies dat gedeelte van de leerstof waar het goede antwoord staat. 'Dan sluit je het ecosysteem'. Deze respondent stelt dat zij in de E-learning module alle materialen, die in het onderwijs aan bod komen, op een onderwijskundige manier met elkaar verbonden worden zodat de leerprestaties verhoogd worden. Bij deze onderwijsmaterialen zitten ook materialen van uitgevers. Deze E-learning modules zullen volgens de respondent steeds vaker ontwikkeld worden omdat er in het onderwijs een transitie plaatsvindt richting het 'flipped classroom model': hierbij werkt de student via een E-learning module (met video's, teksten etc.) zelf de theorie door en bestaat het onderwijs, waarbij de docent aanwezig is, uit het gezamenlijk maken van opdrachten, bespreken van casussen et cetera. Twee andere respondenten vermeldden vergelijkbare ontwikkelingen: een respondent vertelt van een postgraduate opleiding op

Europees niveau, waarbij werkcolleges worden gefilmd en verspreid en voorziet een ontwikkeling richting digitaal onderwijsmateriaal dat wordt aangeboden via IPads. Een derde respondent (met een ICT achtergrond) overweegt zelf om een interactieve reader voor IPads samen te stellen.

4. Resultaten online survey

4.1 Manieren van inzetten literatuur in het onderwijs

De respondenten kregen eerst een aantal vragen voorgelegd over op welke wijze zij literatuur inzetten in hun onderwijs. De respondenten konden alle antwoorden die voor hen van toepassing zijn aanvinken.
De verschillende verspreidingsmethoden zijn verdeeld in vier categorieën: (1) verspreidingsmethoden waarop de readerregeling in principe niet van toepassing is, (2) verspreiding door middel van readers, (3) verspreiding door middel van de elektronische leeromgeving en (4) verspreiding via andere kanalen. In tabel 1 op de volgende pagina worden de resultaten gepresenteerd per categorie. Tevens is per categorie aangegeven hoeveel docenten in het totaal van (tenminste één van) deze verspreidingsmethoden gebruikmaken.

1. In het door mij gegeven onderwijs wordt literatuur ingezet op de volgende wijze(n):	Ja, regelmatig /meestal (%)	Ja, Incidenteel (%)	Nee (%)
Studieboek-(en) aan te schaffen door de studenten	62,6	22,2	15,2
Literatuurlijst met links naar de full text in de elektronische leeromgeving	30,3	35,4	34,3
Verspreiding via email aan mijn studenten van links naar literatuur	13,1	39,4	47,5
Eigen collegedictaat	17,2	25,3	57,6
Opdracht aan studenten om een bepaald hoofdstuk o.i.d. zelf in de bibliotheek te kopiëren.	14,1	22,2	63,6
Verspreiding van links naar literatuur via Twitter, Facebook of andere sociale media	1	8,1	90,9
Zelf bij een uitgever samengesteld studieboek met hoofdstukken uit meerdere boeken van die uitgever	2	6,1	91,9
Readerregeling niet van toepassing	• *Alle respondenten maken gebruik van (tenminste één van) deze methoden.* • *19,2% (n=19) gebruikt uitsluitend één of meer van bovenstaande methoden: de readerregeling is dus niet van toepassing*		
Elektronische reader [4]	22,2	24,2	53,5
Gedrukte reader	17,2	20,2	62,6
Verspreiding via readers	• *53,5% (n=53) gebruikt (ook) elektronische of gedrukte readers in zijn/haar onderwijs*		
Literatuurlijst met een mengeling van Pdf's en links in de elektronische leeromgeving	28,3	23,2	48,5
Literatuurlijst met Pdf's met full text in de elektronische leeromgeving	22,2	29,3	48,5
Zelf of in samenwerking met de studenten samengesteld elektronisch dossier met gescande of digitale krantenartikelen en dergelijke	0	11,1	88,9
Verspreiding via elektronische leeromgeving	• *60,6% (n=60) gebruikt (ook) de elektronische leeromgeving voor verspreiding van full text*		
Verspreiding via email aan mijn studenten van Pdf's van literatuur	10,1	32,3	57,6
Zelf uit een boek of andere publicatie gekopieerde tekst uitgedeeld aan de studenten	7,1	26,3	66,7
Verspreiding via USB stick aan mijn studenten van Pdf's van literatuur	0	6,1	93,9
Verspreiding van Pdf's van literatuur via Twitter, Facebook of andere sociale media	0	4	96
Verspreiding via andere kanalen	• *53,5% (n=53) verspreidt (ook) full text via andere kanalen dan de digitale leeromgeving of readers*		
anders	10,1	3	86,9

Tabel 1 Manieren van inzetten literatuur

[4] Een reader was in deze vragenlijst als volgt gedefinieerd: een door de docent samengestelde gedrukte of elektronische bundeling van literatuur ten behoeve van de cursus: artikelen, boekhoofdstukken en dergelijke. [Een cursusdocument zonder literatuur overnames wordt dus niet als een reader beschouwd].

De eerste categorie betreft manieren van verspreiding van literatuur, waarop de readerregeling in het algemeen niet van toepassing is: studieboeken, eigen collegedictaat of de verspreiding van links naar full text van literatuur, waarop de universiteitsbibliotheek een abonnement heeft. *Alle* respondenten maken van één of meerdere van deze manieren gebruik. Echter, 19,2% van de aan het onderzoek deelnemende docenten (n=19) gebruikt *uitsluitend* één of meer van deze methoden: op de verspreidingswijzen gehanteerd door deze docenten is de readerregeling is dus niet van toepassing.

De tweede categorie betreft verspreiding door middel van readers (elektronisch of gedrukt). Meer dan de helft van de aan het onderzoek deelnemende docenten gebruikt (ook) readers in zijn/haar onderwijs (53,5%; n=53).

De derde categorie betreft verspreiding via de elektronische leeromgeving van Full tekst van literatuur. In deze categorie zijn ook de docenten, die aangeven (wel eens) door middel van een elektronisch dossier literatuur te verspreiden. Aangenomen wordt dat dit in de meeste gevallen via de elektronische leeromgeving geschiedt[5]. Het blijkt dat 60,6% (n=60) van de aan het onderzoek deelnemende docenten (ook) via de elektronische leeromgeving full text verspreid. Op deze categorie zal de readerregeling naar verwachting in veel gevallen van toepassing zijn.

De vierde categorie betreft verspreiding van 'full tekst van literatuur via overige kanalen. Het gaat om verspreiding door middel van kopieën uitdelen, of van Pdf's via e-mail, via USB sticks of via sociale media. Het blijkt dat 53,5% (n=53) van de aan het onderzoek deelnemende docenten (ook) full text via deze kanalen verspreidt. Hierbij moet worden opgemerkt dat de meeste respondenten aangeven deze verspreidingsmethoden incidenteel in te zetten.
Deze kanalen zouden als 'niet officieel' gekarakteriseerd kunnen worden en vallen in de meeste gevallen naar verwachting buiten het gezichtsveld van het Universiteitsbestuur en Stichting PRO, hoewel de readerregeling naar verwachting in de meeste gevallen van toepassing zal zijn.

In figuur 1 hieronder staat de overlap weergegeven tussen de drie categorieën van onder de readerregeling vallende verspreidingsmethoden. Van de 99 respondenten maken er dus 19 géén gebruik van deze drie categorieën verspreidingsmethoden. Van de overige 80 respondenten (81%) maakt een ruime meerderheid gebruik van meer dan één categorie: in het totaal 58 respondenten(58,5%), waarvan 28 (28,2%) alle drie categorieën verspreidingsmethoden (wel eens) inzetten. Bovendien valt op dat slechts 27 van deze 80 respondenten (27,2%) gebruikt maakt van de 'officiële' kanalen (readers of elektronische leeromgeving) en een meerderheid dus (wel eens) zijn toevlucht neemt tot een verspreidingswijze via 'niet-officiële' kanalen.

[5] Er is in ieder geval een grote overlap: van de 11 respondenten die aangeven elektronische dossiers in te zetten, geven er 9 aan ook literatuurlijsten met Pdf's in de elektronische leeromgeving te gebruiken.

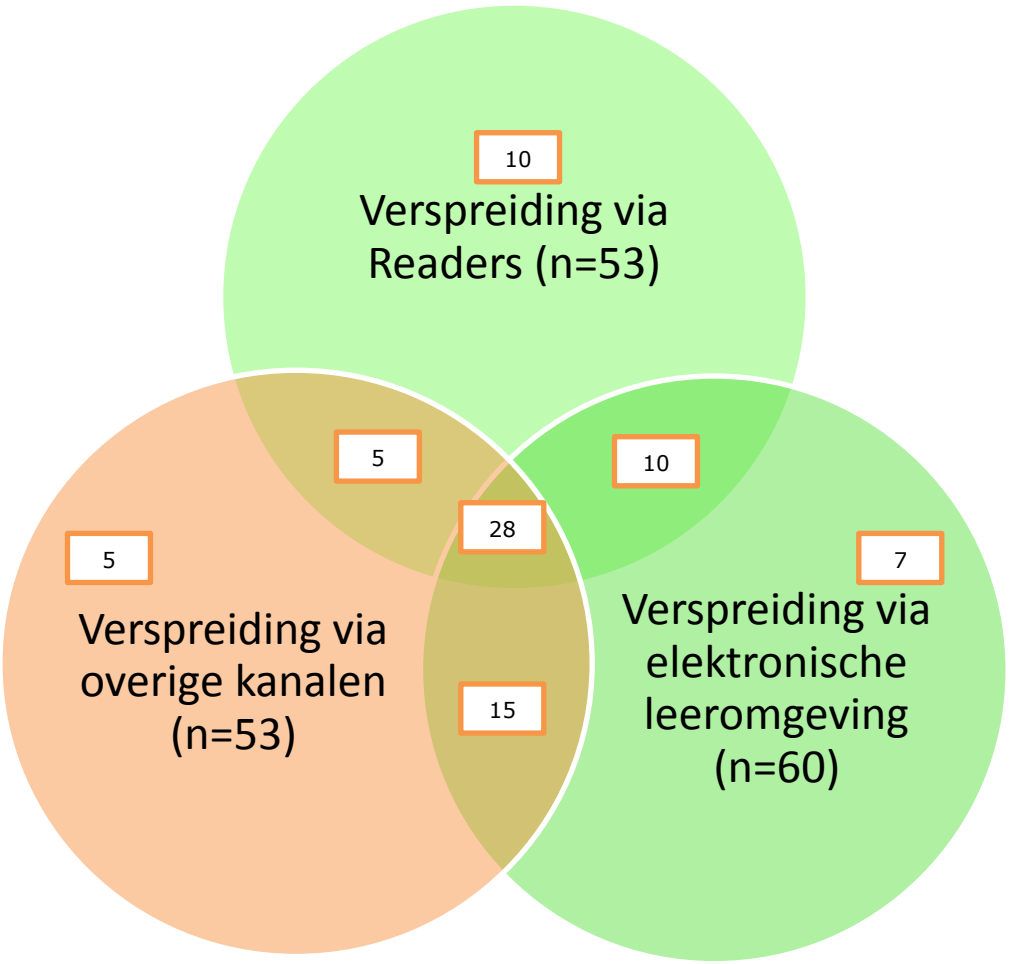

Figuur 1 Overlap verspreidingsmethoden van full text van literatuur die in principe onder de readerregeling vallen (NB: het aantal respondenten is weergegeven; het gaat om 80 respondenten: 19 respondenten gebruikten géén van de bovenstaande verspreidingsmethoden)

4.2 Readers

Vervolgens werden de respondenten een aantal stellingen voorgelegd over readers. De resultaten zijn hieronder weergegeven in tabel 2 in volgorde van (enigszins) mee eens.
Er is tevens een cross analyse uitgevoerd waarbij de respondenten die readers gebruiken (n=53; zie ook paragraaf 5.1) vergeleken werden met respondenten die dat niet doen. Wanneer resultaten van deze cross analyse statistisch significant verschillen, wordt dit in de bespreking vermeld.

Stellingen over readers:	Oneens (%)	Enigszins mee oneens (%)	Neutraal/ geen mening (%)	Enigszins mee eens (%)	Eens (%)
Readers zijn een eenvoudige en goedkope oplossing om studenten literatuur op maat aan te bieden.	9,1	10,1	19,2	37,4	24,2
Een reader samenstellen is voor de docent veel bewerkelijker dan het maken van een literatuurlijst met links en/of Pdf's voor de elektronische leeromgeving.	2	8,1	30,3	29,3	30,3
Readers worden in mijn onderwijs steeds meer in elektronische vorm aangeboden aan de studenten; zij kunnen evt. zelf printen of er is een printing-on-demand service.	13,1	5,1	25,3	32,3	24,2
Een reader samenstellen is eigenlijk alleen nog maar nodig wanneer ik hoofdstukken uit gedrukte boeken in de cursus wil gebruiken.	11,1	15,2	35,4	21,2	17,2
Readers vallen door de kosten van de auteursrechten vaak duurder uit dan boeken.	1	14,1	50,5	18,2	16,2
Boeken worden door studenten attractiever gevonden dan readers.	5,1	9,1	52,5	23,2	10,1
Ik zie het aantal readers in het onderwijs van mijn vakgebied verminderen.	9,1	10,1	47,5	19,2	14,1
Readers zijn op dit moment onmisbaar voor het onderwijs in mijn vakgebied.	17,2	14,1	36,4	15,2	17,2
Readers worden in mijn onderwijs vooral in gedrukte vorm aangeboden aan de studenten.	38,4	19,2	24,2	14,1	4

Tabel 2 Resultaten stellingen over readers

Wat betreft de reader als vorm van het inzetten van literatuur in onderwijs zijn de resultaten als volgt:

- 62% van de respondenten onderschrijft de stelling dat readers een eenvoudige en goedkope oplossing zijn om studenten literatuur op maat aan te bieden. Respondenten die readers gebruiken zijn het vaker eens met deze stelling (77% versus 44%).
- 33% van de respondenten ziet het aantal readers in het onderwijs van het eigen vakgebied verminderen; 19% van de respondenten ziet deze trend niet.
- 32% van de respondenten onderschrijft de stelling dat readers op dit moment

onmisbaar zijn voor het onderwijs in het eigen vakgebied. Respondenten die readers gebruiken zijn het vaker eens met deze stelling: 49% versus 13%.
- 33% onderschrijft de stelling dat boeken door studenten attractiever worden gevonden dan readers; 14% onderschrijft deze stelling niet.
- 34% onderschrijft de stelling dat readers door de kosten van de auteursrechten vaak duurder uitvallen dan boeken[6].

Wat betreft het proces van een reader samenstellen zijn de resultaten als volgt:

- 60% onderschrijft de stelling dat een reader samenstellen voor de docent veel bewerkelijker is dan het maken van een literatuurlijst in de elektronische leeromgeving.
- 38% onderschrijft de stelling dat een reader samenstellen alleen nog maar nodig is wanneer er hoofdstukken uit gedrukte boeken gebruikt moeten worden. Respondenten die readers gebruiken zijn het vaker oneens met deze stelling (38% versus 13%).

Wat betreft de vorm van de readers zijn de resultaten als volgt:

- 57% van de respondenten onderschrijft de stelling dat readers in hun onderwijs steeds meer in elektronische vorm worden aangeboden. Respondenten die readers gebruiken onderschrijven deze stelling vaker (70% versus 41%).
- 18% onderschrijft de stelling dat in hun onderwijs readers vooral in gedrukte vorm worden aangeboden. Het zijn uitsluitend respondenten die readers gebruiken (34% versus 0%).

[6] Niettemin onderschrijf een deel (55%) van de respondenten die readers vaak duurder vinden uitvallen dan boeken ook de (deels tegenstrijdige) stelling dat de readers en eenvoudig en goedkope oplossing zijn om studenten literatuur op maat aan te bieden.

4.3 De readerregeling

De vragenlijst vervolgde met een aantal stellingen over de readerregeling. De resultaten zijn hieronder weergegeven in tabel 3 in volgorde van (enigszins) mee eens.
Er zijn tevens twee cross analyses uitgevoerd:

- Een cross analyse waarbij de respondenten die readers gebruiken (n=53; zie ook paragraaf 5.1) vergeleken werden met respondenten die dat niet doen. Wanneer de resultaten bij deze crossanalyses statistisch significant verschillen, wordt dit in de bespreking vermeld.
- Een cross analyse waarbij de respondenten die (ook) andere verspreidingsmethoden (dan readers en/of de elektronische leeromgeving) gebruiken voor verspreiding van full tekst (n=53; zie ook paragraaf 5.1) inzetten vergeleken werden met respondenten die dat niet doen. Deze cross analyse gaf géén statistisch significante resultaten wat betreft de stellingen over de readerregeling[7].

Stellingen over de readerregeling:	Oneens (%)	Enigszins mee oneens (%)	Neutraal/ geen mening (%)	Enigszins mee eens (%)	Eens (%)
Ik vind het terecht dat de readerregeling de auteurs en uitgevers van gedrukte boeken beschermt.	16,2	8,1	23,2	27,3	25,3
De readerregeling is voor mij als docent een administratieve last.	7,1	6,1	37,4	14,1	35,4
Bij het samenstellen van een reader vermijd ik zoveel mogelijk lange overnames i.v.m. de kosten en de administratieve last.	7,1	4	40,4	21,2	27,3
Ik vind het terecht dat de readerregeling de auteurs en uitgevers van digitale tijdschriftartikelen beschermt.	22,2	8,1	21,2	29,3	19,2
Alle overnames van literatuur in mijn readers worden aangemeld i.v.m. de readerregeling.	7,1	3	47,5	12,1	30,3
Bij het samenstellen van een reader loop ik regelmatig op tegen het maximum aantal woorden voor een korte overname.	10,1	7,1	47,5	14,1	21,2
Alle door mij geplaatste Pdf's van literatuur in de elektronische leeromgeving worden aangemeld i.v.m. de readerregeling.	13,1	12,1	48,5	7,1	19,2
Ik gebruik wel eens work arounds om de readerregeling te omzeilen.	21,2	7,1	52,5	9,1	10,1

Stellingen over het draagvlak van de readerregeling:

- 53% van de respondenten stelt het terecht te vinden dat de readerregeling de auteurs en uitgevers van gedrukte boeken beschermt. 24% van de respondenten onderschrijft deze stelling niet. Opvallend is dat de

[7] Ook niet wat betreft de stelling over work arounds. Het lijkt erop dat de inzet van andere kanalen door deze respondenten niet beleefd wordt als een mogelijk omzeilen van de readerregeling.

respondenten die readers gebruiken het vaker oneens zijn met deze stelling: 38% versus 9%.
- 49% van de respondenten stelt het terecht te vinden dat de readerregeling de auteurs en uitgevers van digitale tijdschriftartikelen beschermt. 30% van de respondenten onderschrijft deze stelling niet. Ook bij deze stelling zijn de respondenten die readers gebruiken het vaker oneens: 42% versus 17%.

Stellingen over de compliance met de readerregeling:

- 42% van de respondenten stelt dat alle overnames van literatuur in hun readers worden aangemeld i.v.m. de readerregeling. 10% van de respondenten onderschrijft deze stelling niet. De overige respondenten kiezen neutraal of geen mening (47,5%). Respondenten die readers gebruiken antwoorden op deze stelling als volgt: 57% onderschrijft de stelling, 17% niet. Respondenten die geen readers gebruiken onderschrijven de stelling minder vaak: 26% (tegen 2% niet).
- 26% van de respondenten stelt dat alle door hen geplaatste pdf's van literatuur in de elektronische leeromgeving aangemeld worden i.v.m. de readerregeling. 25% onderschrijft deze stelling niet. Respondenten die readers gebruiken zij het vaker eens met deze stelling: 32% versus 20%.
- 19% van de respondenten geeft aan wel eens work arounds te gebruiken om de readerregeling te omzeilen. 28% van de respondenten onderschrijft deze stelling niet. Respondenten die readers gebruiken, doen ook vaker aan work arounds om de readerregeling te omzeilen: 30% versus 7%.

Stellingen over de knelpunten in de readerregeling:

- 50% van de respondenten geeft aan dat de readerregeling voor hen als docent een administratieve last is. 13% van de respondenten onderschrijft deze stelling niet. Met name de respondenten die readers gebruiken onderschrijven deze stelling: 62% versus 35%.
- 49% van de respondenten geeft aan dat zij zoveel mogelijke lange overnames vermijden in een reader i.v.m. de readerregeling. 11% van de respondenten onderschrijft deze stelling niet. Met name de respondenten die readers gebruiken onderschrijven deze stelling: 64% versus 30%.
- 35% van de respondenten geeft aan regelmatig op te lopen tegen het maximum aantal woorden van een korte overname bij het samenstellen van een reader. 17% van de respondenten onderschrijft deze stelling niet. Met name de respondenten die readers gebruiken onderschrijven de stelling hierover: 51% loopt regelmatig op tegen het maximum aantal woorden voor een korte overname (versus 17% van de andere respondenten).

4.4 Stellingen over trends m.b.t. de inzet van literatuur in het onderwijs

Tot slot werden de respondenten gevraagd om te reageren op enkele stellingen over mogelijke trends met betrekking tot de inzet van literatuur in het onderwijs. De resultaten zijn hieronder weergegeven in volgorde van (enigszins) mee eens.

Trends m.b.t. inzet literatuur	Oneens (%)	Enigszins mee oneens (%)	Neutraal/ geen mening (%)	Enigszins mee eens (%)	Eens (%)
De inzet van literatuur in mijn cursus(-sen) is gebonden aan een maximum aantal pagina's door de normeringen voor studiebelasting.	9,1	9,1	18,2	33,3	30,3
Ik zie een ontwikkeling richting E-learning, waarbij videocolleges, onderwijsmaterialen en literatuur worden gebundeld in een interactieve opzet, die studenten op IPads e.d. doorwerken.	8,1	13,1	31,3	33,3	14,1
Ik zie nieuwe mogelijkheden zoals audiovisuele materialen, Free Course Ware en dergelijke de inzet van literatuur in mijn onderwijs deels vervangen.	18,2	18,2	30,3	22,2	11,1
De verspreiding van onderwijsmaterialen onder studenten (zoals literatuur) zal steeds meer via sociale media plaatsvinden in plaats van de elektronische leeromgeving van de universiteit.	20,2	15,2	47,5	10,1	7,1

- 64% van de respondenten onderschrijft de stelling dat de inzet van literatuur aan een maximum gebonden is door de normeringen voor studiebelasting. 18% van de respondenten onderschrijft deze stelling overigens niet.
- 47% van de respondenten ziet een ontwikkeling richting E-learning, waarbij videocolleges, onderwijsmaterialen en literatuur worden gebundeld in een interactieve opzet, die studenten op IPads en dergelijke doorwerken. 21% van de respondenten onderschrijft deze stelling niet.
- 33% van de respondenten ziet nieuwe mogelijkheden, zoals audiovisuele materialen, Free Course Ware de inzet van literatuur in het eigen onderwijs deels vervangen. 36% van de respondenten onderschrijft deze stelling niet.
- 17% van de respondenten voorziet dat de verspreiding van onderwijsmateriaal onder studenten (zoals literatuur) steeds meer via sociale media zal plaatsvinden in plaats van de elektronische leeromgeving van de universiteit. 35% van de respondenten onderschrijft deze stelling niet.

5. Samenvatting en conclusies

5.1 Verkennend onderzoek

In opdracht van Stichting PRO werd een verkennend onderzoek uitgevoerd met behulp van interviews en een online enquête onder universitaire docenten van de Universiteit van Amsterdam, Universiteit Leiden en de Universiteit Utrecht met het doel om de ontwikkelingen van de huidige werkwijzen ten aanzien van het inzetten van literatuur in het onderwijs in kaart te brengen met het oog op mogelijke aanpassingen van de huidige readerregeling. In het totaal namen 116 universitair docenten deel aan het onderzoek: 17 door middel van een interview, 99 door middel van het invullen van de online enquête. De belangrijkste resultaten zijn hieronder samengevat.

5.2 Verspreidingsmethoden literatuur in het onderwijs

Uit de interviews blijkt dat veel docenten in het algemeen een sterke voorkeur hebben voor een studieboek, die gedeeld wordt door studenten. Echter, in veel gevallen dekt het studieboek niet geheel de inhoud van de cursus - vandaar dat aanvullende literatuur wordt aangeboden of er is geen enkel studieboek dat de inhoud van de cursus adequaat dekt: in deze gevallen is een zelf samengestelde reader meestal aangewezen.

In de enquête is de inzet van verschillende verspreidingsmethoden door de universitair docenten in kaart gebracht. Deze verspreidingsmethoden kunnen worden verdeeld in vier categorieën:

1. Verspreidingsmethoden waarop de readerregeling in principe niet van toepassing is (bijvoorbeeld door middel van een studieboek, eigen collegedictaat, literatuurlijst met links naar full text in de elektronische leeromgeving et cetera). Alle aan de enquête deelnemende universitaire docenten maakte gebruik van (tenminste één van) deze methoden. Een kleine 20% maakte uitsluitend van deze verspreidingsmethoden gebruik.
2. Verspreiding door middel van elektronische ofwel gedrukte readers: ruim de helft van de aan de enquête deelnemende universitaire docenten maakte gebruik van readers.
3. Verspreiding (van Full Text) door middel van de elektronische leeromgeving: ruim 60% van de aan de enquête deelnemende universitaire docenten gebruikte deze verspreidingsmethode.
4. Verspreiding via andere - als niet-officiële kanalen aan te duiden en in veel gevallen buiten het zicht van het universiteitsbestuur en de Stichting PRO vallende – kanalen, zoals verspreiding via kopieën, e-mail, sociale media of USB sticks. Eveneens ruim de helft van de aan de enquête deelnemende docenten maakte gebruik van (tenminste één van) deze methoden. Wel gaven de respondenten vaker dan bij de andere categorieën aan deze methoden incidenteel te gebruiken. Verder kan nog opgemerkt worden dat er een forse overlap is wat betreft de drie laatste categorieën: 28% van de respondenten gebruikt alle drie wel eens.

5.3 Readers

Bij de Universiteit Utrecht en bij de Universiteit van Amsterdam heeft de

universiteitsbibliotheek een service om readers aan te maken. De betreffende docent(-en) moeten tenminste enkele maanden van tevoren aangeven welke literatuur in de reader moet worden opgenomen. De Universiteitsbibliotheek verzorgt dan een elektronische versie: met links naar digitaal beschikbare literatuur en scans van gedrukte literatuur. Studenten kunnen gebruik maken van een printing on demand service als zij een gedrukt exemplaar willen hebben. Volgens de geïnterviewden is er een gemengd beeld: een deel van de studenten heeft een voorkeur voor gedrukt exemplaar, een deel van de studenten leest de reader van het computerscherm. Bij de Universiteit Leiden worden ook readers gemaakt, maar door copyshops of repro afdelingen binnen de betreffende faculteit. De geïnterviewden geven een aantal knelpunten in de productie van readers aan: de UvA staat geen lange overnames toe en de productietijd van enkele maanden maakt het voor de docent log en inflexibel. Een aantal geïnterviewden geven dan aan dat readers op de terugtocht zijn: het is gemakkelijker/minder bewerkelijk voor een docent om een literatuurlijst via de elektronische leeromgeving op te stellen en aan de studenten aan te bieden.
In de enquête zijn een aantal stellingen over readers opgenomen. De belangrijkste resultaten zijn als volgt:

- Eenvoudig en goedkoop: 62% van de respondenten onderschrijft de stelling dat readers een eenvoudige en goedkope oplossing zijn om studenten literatuur op maat aan te bieden.
- Minder readers: 33% van de respondenten ziet het aantal readers in het onderwijs van het eigen vakgebied verminderen; 19% van de respondenten ziet deze trend niet.
- Op dit moment onmisbaar: 32% van de respondenten onderschrijft de stelling dat readers op dit moment onmisbaar zijn voor het onderwijs in het eigen vakgebied.

5.4 Readerregeling

De geïnterviewden geven in de meeste gevallen aan zich bewust te zijn van auteursrechten, maar de regels complex en ingewikkeld vinden. Gevraagd naar de redelijkheid van de readerregeling geven veel gesprekspartners aan het logisch te vinden dat auteurs en uitgevers van gedrukte boeken beschermd moet worden. Wat betreft het hergebruik van artikelen uit digitale tijdschriften is er weinig draagvlak voor de toepassing van de readerregeling onder de geïnterviewden: men vindt dat daarvoor al door de universiteitsbibliotheek is betaald (de prijs van de licentie is mede vastgesteld op basis van het aantal studenten) en een additionele afdracht voor overnames in readers of vanwege pdf's in elektronische leeromgeving er wordt door velen ervaren als ‘dubbel betalen’. Wat betreft wensen ten aanzien van eventuele wijzigingen van de readerregeling worden er vier wensen door meerdere geïnterviewden voren gebracht: (1) een verhoging van het maximum aantal woorden voor een korte overname (2) een transparantere wijze van het delen van woorden door Stichting Pro bij controles en (3) het terugbrengen van de administratieve last van de uitvoering van de readerregeling. Tevens geven vele gesprekspartners aan transparantie te wensen ten aanzien van de geldstromen van Stichting Pro.
In de resultaten van de online enquête worden de bovenstaande observaties uit de interviews bevestigd. Tevens blijkt uit de online enquête dat de compliance met de readerregeling onvolledig lijkt te zijn:

- 57% van de respondenten, die readers gebruiken, stelt dat alle overnames

van literatuur in hun readers worden aangemeld i.v.m. de readerregeling, terwijl 17% van deze respondenten deze stelling niet onderschrijft.
- 26% van de respondenten stelt dat alle door hen geplaatste pdf's van literatuur in de elektronische leeromgeving aangemeld worden i.v.m. de readerregeling, tegen 25%, die deze stelling niet onderschrijft.
- 19% van de respondenten geeft aan wel eens work arounds te gebruiken om de readerregeling te omzeilen.

5.5 Trends en ontwikkelingen m.b.t. de inzet van literatuur in het onderwijs

Uit de interviews en bevestigd door de resultaten van de online enquête blijkt dat de inzet van literatuur in het onderwijs niet zal toenemen doordat het aantal pagina's verplichte literatuur aan maxima gebonden is in verband met normeringen betreffende de studie belasting. Sterker nog, een aantal geïnterviewden stelden dat audiovisuele materialen, Free Course Ware en dergelijke in een aantal gevallen het lezen van literatuur door studenten zal vervangen. Een stelling hierover in de online enquête werd bevestigd door 33% van de respondenten. De conclusie lijkt dus gerechtvaardigd dat de inzet van literatuur in het onderwijs stabiel zal blijven of enigszins zal afnemen door de bovengenoemde vervanging door audiovisueel materiaal.
Een mogelijke ontwikkeling richting verspreiding van literatuur via sociale media wordt nauwelijks bevestigd in dit onderzoek: de geïnterviewden geven aan sociale media niet of nauwelijks te gebruiken bij hun onderwijs en wanneer wel, dan voor andere doeleinden. Dit wordt bevestigd door de online enquête, waar slechts 17% de stelling onderschreef dat verspreiding van onderwijsmaterialen steeds meer via sociale media zal gaan plaatsvinden.
E-learning werd door enkele geïnterviewden als een belangrijke nieuwe ontwikkeling in het onderwijs gekenschetst. Deze ontwikkeling, waarbij videocolleges, onderwijsmaterialen en literatuur worden gebundeld in een interactieve opzet, die studenten op IPads e.d. doorwerken, kan deels worden geplaatst in het zogenaamde ‘flipped classroom model’, waarbij studenten zelf de theorie moet doorwerken door middel van een E-learning module en in de ‘classroom’ casussen moeten bespreken en/of opdrachten moeten maken onder begeleiding van de docent. De ontwikkeling van E-learning modules wordt bevestigd door de deelnemers aan de online enquête, waar 47% een stelling hierover onderschrijft.

5.6 Conclusies

Uit de bovenstaande resultaten kunnen de volgende conclusies getrokken worden:

- Ruim 80% van de aan de enquête deelnemende universitair docenten gebruikt (ook) verspreidingsmethoden voor literatuur die onder de readerregeling vallen. Slechts 20% gebruikt uitsluitend verspreidingsmethoden die niet onder de readerregeling vallen.
- Readers als verspreidingsmethode voor literatuur zijn voorlopig nog niet weg te denken uit het hoger onderwijs, al zal het aantal readers geleidelijk verminderen en (verder) vervangen worden door de digitale leeromgeving als verspreidingskanaal.
- Naast readers en de digitale leeromgeving worden er door een belangrijk deel van de universitaire docenten verspreidingsmethoden (veelal op incidentele basis) ingezet die wél onder de readerregeling vallen maar buiten het gezichtsveld van het universiteitsbestuur en de Stichting Pro vallen.
- De readerregeling kan op het draagvlak rekenen bij de meeste universitaire docenten wanneer het gaat om literatuurovernames die abonnementen of aankopen kunnen vervangen en daarmee inkomstenderving voor uitgevers en auteurs kunnen betekenen. Toepassing van de readerregeling op hergebruik binnen de campus van artikelen uit elektronische tijdschriften, waar de universiteitsbibliotheek een (mede op studentenaantallen gebaseerde) licentie op heeft, kan op weinig draagvlak rekenen bij de meeste universitaire docenten en wordt vaak aangeduid als 'dubbel' betalen.
- De toepassing van de readerregeling heeft enkele knelpunten vanuit het perspectief van de universitaire docenten: administratieve last en het maximum voor korte overnames worden het meest genoemd.
- De compliance met de readerregeling lijkt onvolledig: dit kan tenminste opgemaakt worden uit de resultaten van de online enquête waarbij enkele tientallen procenten respondenten aangeeft dat literatuurovernames niet altijd worden aangemeld. Ook lijkt het gebruik van de hierboven genoemde verspreidingsmethoden buiten de readers en de digitale leeromgeving om hierop te duiden.
- De m.b.t. de readerregeling meest belangrijke trend is de ontwikkeling van E-learning modules, waarbij onderwijsmaterialen in een interactieve digitale omgeving op IPads en dergelijke aan elkaar gekoppeld worden.

Bijlage A: Steekproef universitaire docenten vergeleken met studentaantallen per faculteit

Vergelijking steekproef universitair docenten met studentaantallen per faculteit	studenten		adressen docenten		verschil in percentages
Universiteit Utrecht					
aantal ingeschreven studenten					
Bètawetenschappen	4593	15%	25	13%	-3%
Diergeneeskunde	1515	5%	27	14%	9%
diverse instituten (interfac)	1595	5%		0%	-5%
Geesteswetenschappen	6709	22%	41	21%	-2%
Geneeskunde/Universitair Medisch Centrum Utrecht (UMC Utrecht)	3174	10%	30	15%	5%
Geowetenschappen	2568	8%	42	21%	13%
Recht, Economie, Bestuur en Organisatie	4813	16%	19	10%	-6%
Sociale Wetenschappen	5482	18%	28	14%	-4%
totaal	30449	100%	212	106%	
Universiteit Leiden					
Aantal ingeschreven studenten					
Archeologie	443	3%	11	6%	3%
Geesteswetenschappen	4283	25%	75	38%	13%
Interfacultair	136	1%		0%	-1%
LUMC/biomed w	2283	13%	27	14%	0%
Rechtswetenschappen	4044	23%	37	19%	-5%
Sociale wetenschappen	4683	27%	43	22%	-5%
Wiskunde en natuurwetenschappen	1607	9%	34	17%	8%
totaal	17479	100%	227	114%	
Universiteit van Amsterdam					
Aantal ingeschreven bachelor studenten					
Economie en bedrijfskunde	2242	11%	44	19%	8%
Geesteswetenschappen	5550	27%	57	25%	-2%
Geneeskunde en tandheelkunde	1408	7%	21	9%	2%
Maatschappij en gedragswetenschappen	6149	30%	58	26%	-4%
Natuurwetenschappen, wiskunde en informatica	2548	12%	35	15%	3%
Rechtsgeleerdheid	2314	11%	28	12%	1%
university college	295	1%		0%	-1%
	20506	100%	243	107%	
totaal steekproef universitaire docenten			682		
Niet verzendbare email-adressen			32		
Aantal verzonden uitnodigingen interview en/of online enquête			649		

Bijlage B: de vragenlijst

Onderzoek readers en nieuwe mogelijkheden voor verspreiding van (wetenschappelijke) literatuur t.b.v. onderwijs

In opdracht van de Stichting PRO voert Pleiade Management en Consultancy een onderzoek uit naar de nieuwe mogelijkheden voor verspreiding van (wetenschappelijke) literatuur ten behoeve van het onderwijs: in hoeverre worden de papieren readers en syllabi vervangen door digitale readers in de digitale leeromgeving of door andere mogelijkheden zoals bijvoorbeeld sociale media.

Stichting PRO is een collectieve beheersorganisatie die toezicht houdt op de naleving van de auteursrechten m.b.t. de zgn. readerregeling. Met dit verkennende onderzoek wil de Stichting PRO inzicht krijgen in het gebruik van de nieuwe verspreidingsmogelijkheden en in hoeverre deze de 'oude' verspreidingsmogelijkheden vervangen met als doel de huidige regelingen beter af te stemmen op de wensen van de docenten.

De definitie van een reader in deze vragenlijst: een door de docent samengestelde gedrukte of elektronische bundeling van literatuur ten behoeve van de cursus: artikelen, boekhoofdstukken en dergelijke. [Een cursusdocument zonder literatuur overnames wordt dus in deze vragenlijst niet als een reader beschouwd].

Deelname aan het onderzoek kost circa 10 minuten en wordt bijzonder op prijs gesteld. Ter compensatie voor uw tijd en inspanningen zal Pleiade per ingevulde vragenlijst €10 aan de Stichting UAF voor vluchtelingstudenten doneren.
Deelnemers aan het onderzoek kunnen in de enquete aangeven of zij geïnformeerd willen worden over de totale donatie aan de Stichting UAF en het rapport met de resultaten van het onderzoek willen ontvangen.

In de vragenlijst komen de volgende onderwerpen aan de orde (mede gebaseerd op 15 interviews met universitaire docenten):
A: Verspreiding van literatuur in het onderwijs
B: Readers en de readerregeling van Stichting PRO
C: Trends en ontwikkelingen
D: Enkele vragen over uw achtergrond

A: Verspreiding van literatuur in het onderwijs

1. In het door mij gegeven onderwijs wordt literatuur ingezet op de volgende wijze(n):

1 ja, incidenteel
2 ja, regelmatig/meestal
X nee

	1	2	X
Studieboek-(en) aan te schaffen door de studenten	❍	❍	❍
Gedrukte reader (zie definitie voor reader hierboven)	❍	❍	❍
Elektronische reader (zie definitie voor reader hierboven)	❍	❍	❍
Literatuurlijst met PDF's met full text in de elektronische leeromgeving	❍	❍	❍
Literatuurlijst met links naar de full text in de elektronische leeromgeving	❍	❍	❍
Literatuurlijst met een mengeling van PDF's en links in de elektronische leeromgeving	❍	❍	❍
Eigen collegedictaat	❍	❍	❍
Zelf bij een uitgever samengesteld studieboek met hoofdstukken uit meerdere boeken van die uitgever	❍	❍	❍

Zelf of in samenwerking met de studenten samengesteld elektronisch dossier met gescande of digitale krantenartikelen en dergelijke	❍ ❍ ❍
Opdracht aan studenten om een bepaald hoofdstuk o.i.d. zelf in de bibliotheek te kopieren.	❍ ❍ ❍
Zelf uit een boek of andere publicatie gekopieerde tekst uitgedeeld aan de studenten	❍ ❍ ❍
Verspreiding van links naar literatuur via Twitter, Facebook of andere sociale media	❍ ❍ ❍
Verspreiding van PDF's van literatuur via Twitter, Facebook of andere sociale media	❍ ❍ ❍
Verspreiding via email aan mijn studenten van links naar literatuur	❍ ❍ ❍
Verspreiding via email aan mijn studenten van PDF's van literatuur	❍ ❍ ❍
Verspreiding via USB stick aan mijn studenten van PDF's van literatuur	❍ ❍ ❍
anders	❍ ❍ ❍
Graag uw toelichting:	

B: Readers en de readerregeling van Stichting PRO

Hieronder volgende aantal stellingen over readers en de readerregeling gebaseerd op een 15-tal interviews met universitaire docenten. Bent u het er mee eens of oneens?

UITLEG GEBRUIK SCHAAL: Geef uw oordeel aan door op de schaal te klikken (zie plaatje voor voorbeeld).

-2: voorkeur voor item aan linkerzijde
-1: enige voorkeur item aan linkerzijde
0: neutraal/ weet niet / geen mening
1: enige voorkeur item aan rechterzijde
2: voorkeur item aan rechterzijde

Stellingen over readers:

Readers zijn een eenvoudige en goedkope oplossing om studenten literatuur op maat aan te bieden.	← Oneens -2 -1 0 1 2 Eens →
Readers worden in mijn onderwijs vooral in gedrukte vorm aangeboden aan de studenten.	← Oneens -2 -1 0 1 2 Eens →
Readers worden in mijn onderwijs steeds meer in elektronische vorm aangeboden aan de studenten; zij kunnen evt. zelf printen of er is een printing-on-demand service.	← Oneens -2 -1 0 1 2 Eens →
Boeken worden door studenten attractiever gevonden dan readers.	← Oneens -2 -1 0 1 2 Eens →
Readers vallen door de kosten van de auteursrechten vaak duurder uit dan boeken.	← Oneens -2 -1 0 1 2 Eens →
Een reader samenstellen is voor de docent veel bewerkelijker dan het maken van een literatuurlijst met links en/of PDF's voor de elektronische leeromgeving.	← Oneens -2 -1 0 1 2 Eens →
Een reader samenstellen is eigenlijk alleen nog maar nodig wanneer ik hoofdstukken uit gedrukte boeken in de cursus wil gebruiken.	← Oneens -2 -1 0 1 2 Eens →

Readers zijn op dit moment onmisbaar voor het onderwijs in mijn vakgebied.	← Oneens -2 -1 0 1 2 Eens →
Ik zie het aantal readers in het onderwijs van mijn vakgebied verminderen.	← Oneens -2 -1 0 1 2 Eens →
Graag uw toelichting:	

Stellingen over de readerregeling:
klik hier voor een overzicht van de readerregeling
http://www.stichting-pro.nl/nl/Universiteit/

Bij het samenstellen van een reader loop ik regelmatig op tegen het maximum aantal woorden voor een korte overname.	← Oneens -2 -1 0 1 2 Eens →
Bij het samenstellen van een reader vermijd ik zoveel mogelijk lange overnames i.v.m. de kosten en de administratieve last.	← Oneens -2 -1 0 1 2 Eens →
De readerregeling is voor mij als docent een administratieve last.	← Oneens -2 -1 0 1 2 Eens →
Alle overnames van literatuur in mijn readers worden aangemeld i.v.m. de readerregeling.	← Oneens -2 -1 0 1 2 Eens →
Alle door mij geplaatste PDF's van literatuur in de elektronische leeromgeving worden aangemeld i.v.m. de readerregeling.	← Oneens -2 -1 0 1 2 Eens →
Ik vind het terecht dat de readerregeling de auteurs en uitgevers van gedrukte boeken beschermt.	← Oneens -2 -1 0 1 2 Eens →
Ik vind het terecht dat de readerregeling de auteurs en uitgevers van digitale tijdschriftartikelen beschermt.	← Oneens -2 -1 0 1 2 Eens →
Ik gebruik wel eens work arounds om de readerregeling te omzeilen.	← Oneens -2 -1 0 1 2 Eens →
Graag uw toelichting:	

C: Trends en ontwikkelingen

Hieronder volgende aantal stellingen over trends m.b.t. de inzet van literatuur in wetenschappelijk onderwijs, mede gebaseerd op een 15-tal interviews met universitaire docenten. Bent u het er mee eens of oneens?

De inzet van literatuur in mijn cursus(-sen) is gebonden aan een maximum aantal pagina's door de normeringen voor studiebelasting.	← Oneens -2 -1 0 1 2 Eens →
Ik zie nieuwe mogelijkheden zoals audiovisuele materialen, Free Course Ware en dergelijke de inzet van literatuur in mijn onderwijs deels vervangen.	← Oneens -2 -1 0 1 2 Eens →
De verspreiding van onderwijsmaterialen onder studenten (zoals literatuur) zal steeds meer via sociale media plaatsvinden in plaats van de elektronische leeromgeving van de universiteit.	← Oneens -2 -1 0 1 2 Eens →
Ik zie een ontwikkeling richting E-learning, waarbij videocolleges, onderwijsmaterialen en literatuur worden gebundeld in een interactieve opzet, die studenten op iPads e.d. doorwerken.	← Oneens -2 -1 0 1 2 Eens →

Graag uw toelichting:	

D: Enkele vragen over uw achtergrond

Wat betreft onderwijs vervul ik de volgende rollen: [ALLE OPTIES AANVINKEN DIE VAN TOEPASSING ZIJN]

- ❑ *ik ben coordinator van een of meerdere cursussen*
- ❑ *ik ben docent voor een of meerdere bachelor cursussen*
- ❑ *ik ben docent voor een of meerdere master cursussen*
- ❑ *anders*

Uw eventuele toelichting:	

Ik ben werkzaam bij:

- ❍ AMC
- ❍ azM
- ❍ Erasmus MC
- ❍ Erasmus Universiteit Rotterdam (EUR)
- ❍ LUMC
- ❍ Open Universiteit (OU)
- ❍ Radboud Universiteit Nijmegen (Radboud)
- ❍ Rijksuniversiteit Groningen (RU)
- ❍ Technische Universiteit Delft (TUD)
- ❍ Technische Universiteit Eindhoven (TUe)
- ❍ Tilburg University
- ❍ UMC st Radboud
- ❍ UMC Utrecht
- ❍ UMCG
- ❍ Universiteit Leiden (LEI)
- ❍ Universiteit Maastricht (UM)
- ❍ Universiteit Twente (UT)
- ❍ Universiteit Utrecht (UU)
- ❍ Universiteit van Amsterdam (UvA)
- ❍ Vrije Universiteit Amsterdam (VU)
- ❍ VUmc
- ❍ Wageningen University
- ❍ ANDERS

Indien anders, graag uw toelichting:	

12. Zou u hieronder uw vakgebied kunnen aangeven (volgens de indeling van NARCIS):
- voor vakgebieden binnen Natuurwetenschappen en Techniek, ga naar 12a
- voor vakgebieden binnen Levenswetenschappen en Geneeskunde, ga naar 12b
- voor vakgebieden binnen Geesteswetenschappen, ga naar 12c
- voor vakgebieden binnen Maatschappijwetenschappen ga naar 12d
- voor vakgebieden binnen Gedragswetenschappen, ga naar 12e
- voor vakgebieden binnen Sociaal-culturele wetenschappen, ga naar 12f

12a. Natuurwetenschappen en Techniek	❍ Wiskunde ❍ Natuurkunde ❍ Scheikunde ❍ Technische wetenschappen ❍ Aardwetenschappen ❍ Informatica ❍ Sterrenkunde, astrofysica ❍ overig
12b. Levenswetenschappen en Geneeskunde	❍ Levenswetenschappen ❍ Biologie ❍ Geneeskunde ❍ Gezondheidswetenschappen ❍ Bewegingswetenschappen ❍ overig
12c. Geesteswetenschappen	❍ Boek-, bibliotheek- en informatiewetenschappen ❍ Wijsbegeerte ❍ Godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen ❍ Geschiedenis ❍ Kunstwetenschappen ❍ Taal- en literatuurwetenschappen ❍ overig
12d. Maatschappijwetenschappen	❍ Rechtswetenschappen ❍ Politieke wetenschappen en bestuurskunde ❍ Economische wetenschappen ❍ Verkeers- en vervoerswetenschappen ❍ Milieustudies ❍ Maatschappijwetenschappen ❍ overig
12e. Gedragswetenschappen	❍ Psychologie ❍ Onderwijskunde ❍ Gerontologie ❍ Pedagogiek ❍ overig
12f. Sociaal-culturele wetenschappen	❍ Sociologie ❍ Sociale geografie ❍ Culturele antropologie ❍ Demografie ❍ Planologie ❍ Communicatiewetenschap ❍ Vrijetijdswetenschappen ❍ Sociale zekerheidswetenschappen ❍ Personeelswetenschappen ❍ Ontwikkelingsstudies ❍ Vrouwenstudies ❍ overig

Voor elke ingevulde vragenlijst doneren wij 10,00 euro aan de Stichting UAF voor vluchtelingenstudenten tot een maximum van 2000 euro.

Wilt u het rapport ontvangen en op de hoogte worden gebracht over de totale donatie? Laat dan hier uw email adres achter. Dit wordt dan uitsluitend eenmalig gebruikt om u een bericht hierover toe te zenden. [De uitkomsten van de enquete worden overigens geanonimiseerd verwerkt]:	
Hartelijk dank voor uw deelname aan dit onderzoek. Als u op de knop [verzenden] klikt, dan worden uw antwoorden geregistreerd. Het systeem antwoordt met een overzicht van uw antwoorden.	
VERZENDEN	

Bijlage C: Achtergrondgegevens respondenten online enquête

Aantal respondenten per discipline[8]	
12a. Natuurwetenschappen en Techniek	**14**
Wiskunde	2
Natuurkunde	1
Scheikunde	1
Technische wetenschappen	0
Aardwetenschappen	2
Informatica	5
Sterrenkunde, astrofysica	1
overig	2
12b. Levenswetenschappen en Geneeskunde	**15**
Levenswetenschappen	1
Biologie	1
Geneeskunde	8
Gezondheidswetenschappen	3
Bewegingswetenschappen	0
overig	2
12c. Geesteswetenschappen	**29**
Boek-, bibliotheek- en informatiewetenschappen	1
Wijsbegeerte	3
Godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen	3
Geschiedenis	3
Kunstwetenschappen	4
Taal- en literatuurwetenschappen	12
overig	3
12d. Maatschappijwetenschappen	**32**
Rechtswetenschappen	7
Politieke wetenschappen en bestuurskunde	12
Economische wetenschappen	8
Verkeers- en vervoerswetenschappen	0
Milieustudies	0
Maatschappijwetenschappen	3
overig	2
12e. Gedragswetenschappen	**7**
Psychologie	5
Onderwijskunde	0
Gerontologie	0
Pedagogiek	1
overig	1

[8] Respondenten konden meerdere hoofddisciplines aanvinken: 6 hebben dit gedaan.

12f. Sociaal-culturele wetenschappen	**8**
Sociologie	3
Sociale geografie	1
Culturele antropologie	1
Demografie	0
Planologie	0
Communicatiewetenschap	0
Vrijetijdswetenschappen	0
Sociale zekerheidswetenschappen	1
Personeelswetenschappen	0
Ontwikkelingsstudies	0
Vrouwenstudies	0
overig	2

Ik ben werkzaam bij:	n
AMC	1
azM	0
Erasmus MC	0
Erasmus Universiteit Rotterdam (EUR)	0
LUMC	7
Open Universiteit (OU)	0
Radboud Universiteit Nijmegen (Radboud)	0
Rijksuniversiteit Groningen (RU)	0
Technische Universiteit Delft (TUD)	0
Technische Universiteit Eindhoven (TUe)	0
Tilburg University	0
UMC st Radboud	0
UMC Utrecht	2
UMCG	0
Universiteit Leiden (LEI)	32
Universiteit Maastricht (UM)	0
Universiteit Twente (UT)	0
Universiteit Utrecht (UU)	21
Universiteit van Amsterdam (UvA)	31
Vrije Universiteit Amsterdam (VU)	2
VUmc	0
Wageningen University	0
ANDERS	3

Wat betreft onderwijs vervul ik de volgende rollen:	
ik ben coördinator van een of meerdere cursussen	71
ik ben docent voor een of meerdere bachelor cursussen	83
ik ben docent voor een of meerdere master cursussen	73
anders	5